

EUROPOS SĄJUNGA
Europos fondas trečiųjų
šalių piliečių integracijai

DIVERSITY
DEVELOPMENT
GROUP

LIETUVOS
SOCIALINIŲ TYRIMŲ
CENTRAS

etninių tyrimų institutas

TREČIŲJŲ ŠALIŲ PILIEČIŲ INTEGRACIJOS TRAJEKTORIJOS IR VERTINIMO MECHANIZMAI

Europos fondo trečiųjų šalių piliečių integracijai 2012 m. metinė programa

Paramos sutarties Nr. D4-121-EIF-2012/6/04/RM/1/13/05

TYRIMO REZULTATAI, IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Vilnius, 2014

Turinys

1. Kokybinio tyrimo išvados_____	<u>2</u>
2. Išvados ir rekomendacijos politikos įgyvendinimui ir tyrimų atlikimui_____	<u>7</u>
3. Visuomenės nuostatų monitoringas: išvados ir rekomendacijos_____	<u>9</u>
4. Žiniasklaidos monitoringas: išvados ir rekomendacijos_____	<u>12</u>
5. Teisinio TŠP statuso monitoringas: išvados ir rekomendacijos_____	<u>17</u>
6. Migracijos ir migrantų integracijos samprata sociologiniais ir politologiniais aspektais: išvados ir rekomendacijos_____	<u>19</u>

1. Kokybinio tyrimo išvados

Kokybinio tyrimo duomenų analizei ir apibendrinimui sukonstruotas tyrimo modelis, apimantis tris lygmenis: mikro, makro ir mezo, kurių sąveika atsispindi per 1) individualių migracijos motyvų, 2) struktūrinių ir ekonominių veiksnių tikslo šalyje ir 3) migracijos tinklų analizę. Kiekvienas iš šių veiksnių svarbūs siekiant išsiaiškinti integracijos potencialą bei problematiką. Pirmuoju atveju, analizė apima mikro lygmenį ir migracijos teorijose (neoklasikinė ekonomikos ir socialinių tinklų) aiškinamus, migracijai įtaką darančius veiksnius; analizuojama prieš migracinę, migracinę ir po imigracinę situacijos. Antruoju atveju, remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, atskleidžiama struktūrinių veiksnių (Lietuvoje įgyvendinama imigracijos ir integracijos politika, ekonominė šalies situacija, visuomenės nuostatos) daroma įtaka migrantų integracijos procesui (migracinė ir po imigracinė situacijos). Trečiuoju atveju, mezo lygmenyje vyraujantiems individualiems ir struktūriniams migracijos veiksniams analizuojami migracijos tinklai ir instituciniai ryšiai (institucinė migracijos teorija). Šie ryšiai plėtojami po imigracinėje situacijoje atsirandant skirtingo pobūdžio ryšiams su daugumos visuomene bei priimančiomis institucijomis, taip pat migrantų/tautinių mažumų organizacijomis.

Pasitelkus sukonstruotą empirinio tyrimo modelį galima teigti, jog mikro lygmens veiksniai, lėmę migracijos priežastis, daro įtaką integracijos procesui tikslo valstybėje. Tiek skirtingos migracijos patirtys, tiek sprendimo priėmimo aplinkybės ir priežastys liudija apie heterogeninę migracijos prigimtį, nepaisant aiškaus migracijos tikslo, todėl skirtingais atvykimo pagrindais atvykę migrantai susiduria su skirtingomis integracijos problemomis ir jų sprendimo būdais.

Individualios ir šeiminės migracijos atveju tyrimas atskleidė naudos ir kaštų apskaičiavimo aspektą mikro lygmeniu, kuris paremtas struktūriniais veiksniais esant šeimos susijungimo migracijos pagrindui. Sprendimą migruoti verslo ir studijų pagrindu atvykstantys TŠP dažniau priimama individualiame lygmenyje, tačiau tyrimas parodė, jog studijų pagrindu atvykstančių užsieniečių migracijai be struktūrinių veiksnių

(geresnė studijų kokybė) daro įtaką socialiniai tinklai (socialinių tinklų teorijoje aprašomi veiksniai). Tyrimas atskleidė studijuoti atvykusių užsieniečių migracijos kelią: daugeliu atveju į Lietuvą studijuoti buvo atvykstama ne iš tikslo valstybės, tačiau iš kitos buvusios Sovietų Sąjungos respublikos, o atvykimas dažnai paaiškinamas galimybe studijuoti rusų kalbą. Tuo tarpu verslo pagrindu atvykstančių užsieniečių atveju Lietuvos, kaip tikslo valstybės, pasirinkimą lemia struktūriniai veiksniai.

Migrantų pasitelkiami socialiniai ištekliai tvarkant dokumentus taip pat skiriasi atsižvelgiant į imigracijos pagrindus: šeimos susijungimo atveju, pagrindiniai pagalbininkai ir informacijos teikėjai yra šeimos nariai; atvykstantys verslo pagrindu naudojami institucionalizuota teisinės pagalbos forma; universitetai įtraukti į migracijos tinklą ir atsakingi už dokumentų tvarkymą migrantams, kurie atvyksta studijuoti.

Tyrimo duomenys atskleidė socialinio tinklo formavimąsi tarp studijų pagrindu atvykstančių migrantų. Atsižvelgiant į dabartines imigracijos tendencijas (auganti migracija studijų pagrindu) ir struktūrą (dauguma imigrantų yra iš naujų siunčiančių valstybių, daugiausiai Afrikos) bei kokybinius tyrimo duomenis (dauguma studijuoti atvykstančių užsieniečių Lietuvą pasirinko dėl rekomendacijų ir teigia rekomenduojantys draugams studijuoti Lietuvoje), galima teigti, jog migracijos tinklas darys įtaką migracijos dinamikai.

Pagrindinis aktualiausių integracijos paslaugų migrantams tik atvykus paketas yra kalbos mokymasis, informacijos teikimas ir prieinamumas, teisinių konsultacijų teikimas. Šios integracijos priemonės, esant dabartiniai integracijos politikos praktikai, vykdomos nevyriausybinių organizacijų, kurių veikla yra projektinė.

Imigrantams aktualiausios integracijos sritys ir pagrindinės problemos, su kuriomis jie susiduria integracijos proceso metu, yra įtakotos mikro (t.y. atvykimo pagrindo) ir makro lygmens veiksnių. Nepaisant bendrų probleminių aspektų (kalbos nemokėjimas, neigiamos visuomenės nuostatos), dauguma jų skiriasi priklausomai nuo atvykimo pagrindo (pavyzdžiui, šeimos pagrindu atvykę užsieniečiai rečiau susiduria su būsto

problema (dažnai gyvenama pas šeimos narį ar jo giminaitį), tuo tarpu studijų pagrindu – su dokumentų tvarkymu (dažniausiai tuo pasirūpina universitetas)).

Tačiau atsižvelgiant į aktualiausių integracijos paslaugų paketą tik atvykus bei migracijos proceso dinamiškumą (teisinio statuso pasikeitimai gyvenant tikslo šalyje), remiantis tyrimo duomenimis, galima teigti, jog integracijos priemonės tik atvykus turėtų apimti aktualiausias paslaugas ir nebūti diferencijuojamos tarp skirtingais pagrindais atvykusių ir skirtingą teisinį statusą turinčių migrantų.

Migrantų socialiniai ryšiai formuojasi makro lygmenyje su daugumos visuomene ir migrantų tarpe. Pirmuoju atveju, mikro veiksniai kartu su struktūriniais veiksniais (daugumos visuomenės nuostatos migrantų atžvilgiu) daro įtaką socialinių ryšių formavimuisi. Antruoju atveju, migracijos pagrindas yra pagrindinis veiksnys socialinių ryšių formavimuisi; šiuo atveju mikro lygmens veiksnių įtaka nežymi. Daugiausiai ryšiai migrantų tarpe užmezgami užsieniečių lankomose vietose (konsultaciniuose migrantų centruose), rečiau ieškant internete. Silpnus tarpasmeninius socialinius ryšius turintys migrantai sunkiau integruojasi, pirmiausiai dėl informacijos ir socialinių išteklių trūkumo/neturėjimo.

Tyrimo rezultatai atskleidė, jog užsieniečių ryšiai su valstybinėmis institucijomis yra itin problematiški, išskiriant integracijos proceso eigą ribojančias problemines grupes: biurokratinių procedūrų įgyvendinimas, informacijos prieinamumas ir priimtumas, darbuotojų kompetencija.

Remiantis tyrimo duomenimis Lietuvoje formalūs migrantų tinklai tik užmezgami ir institucionalizuojami silpnai. Naujai atvykusių migrantų organizacijos tik pradeda kurtis, jų veikla yra ribota, neturinti konkrečių tikslų. Šiuo atveju kokybinis tyrimas atskleidė tik vieną priežastį, kuri yra struktūrinė – imigracijos mastai ir tendencijos Lietuvoje. Migrantų organizacijos dažniausiai kuriasi etniniu ir/ar kultūriniu pagrindu, o naujai atvykę migrantai nedalyvauja tautinių mažumų veikloje dėl neaktualios veiklos vykdymo.

Atsižvelgiant į tai, jog 1) migrantų organizacijos institucionalizuojasi silpnai, 2) naujai atvykę migrantai nedalyvauja tautinių mažumų veikloje (kurios yra tik tradicinių imigracijos valstybių bei uždaros kitoms etninėms grupėms), 3) migracijos srityje dirbančių NVO veikla yra fragmentiška, galima teigti, jog migrantų atstovavimo mechanizmo nebuvimas Lietuvoje stabdo gilesnę užsieniečių integraciją.

Tyrimas duomenys ir esama integracijos infrastruktūra rodo, jog NVO turėtų aktyviai dalyvauti migrantų integracijos procese. Kadangi integracijos priemonės iki šiol paremtos projektine NVO veikla (yra sukurti integracijos infrastruktūros pamatai) valstybės vaidmuo yra minimalus. Siekiant kurti nuoseklią ir efektyvią integracijos politiką, valstybės vaidmuo turėtų būti didesnis, pirmiausiai politiniame lygmenyje apibrėžiant ilgalaikę integracijos politikos koncepciją ir sukuriant migrantų integracijos infrastruktūrą. Pirmuoju atveju, stokoiant ilgalaikės migrantų integracijos politikos vizijos, projektinė NVO veikla yra fragmentiška, nevisada užtikrinamas šios veiklos tęstinumas, sudėtingiau kontroliuojama paslaugų kokybė bei veiklos rezultatai. Antruoju atveju, turėtų būti kuriama valstybės koordinuojama ir finansiškai remiama (užtikrinant nuoseklumą, tęstinumą ir stabilumą) centralizuota migrantų integracijos infrastruktūra, į kurią būtų įtrauktos nevyriausybinės organizacijos, kaip pagrindinės paslaugų teikėjos. Neesant centralizuotai integracijos infrastruktūrai, migrantams paslaugas teikiančios NVO veiklą vykdo atsižvelgiant į imigracijos struktūrą (daugiausiai Vilniuje ir Klaipėdoje, kur didžiausi imigrantų skaičiai), todėl mažesniuose miestuose gyvenantiems užsieniečiams kai kurios (arba visos) paslaugausos yra neprieinamos.

Atsižvelgus į tyrimo duomenis, formuojamą integracijos politiką ir dabar esamą migrantų integracijos praktiką galima teigti, jog migrantų integracijos procesas turėtų būti orientuotas į du lygmenis: svarbiausių paslaugų teikimas visiems migrantams tik atvykus į Lietuvą ir migrantų organizavimosi ir institucionalizuotų tinklų palaikymas, kūrimas ir stiprinimas. Pirmuoju atveju, nevyriausybinės organizacijos (turinčios įdirbį, patirtį ir kompetenciją) turėtų teikti pirminį aktualiausių paslaugų paketą ir būti įtrauktos į centralizuotos integracijos infrastruktūros kūrimą. Antruoju atveju, gilesnė migrantų integracija galima tik sukūrus atstovavimo mechanizmus: migrantų organizavimasis į institucinius migrantų tinklus (organizacijas) siekiant spręsti iškilusias

problemas, atstovauti interesus, dalyvauti politikos formavimo ir įgyvendinimo procesuose.

2. Išvados ir rekomendacijos politikos įgyvendinimui ir tyrimų atlikimui

Formuojant TŠP integracijos politiką būtinas strateginis, nuoseklus ir ilgalaikis valstybės požiūris, todėl tikslinga priimti ilgalaikę migrantų integracijos strategiją, kuri apimtų visas integracijos sritis ir šios strategijos veiksmų įgyvendinimo planą. Svarbu, kad šie dokumentai būtų tęstiniai ir nuolat atnaujinami, atsižvelgiant į vykdomų migracijos tyrimų Lietuvoje rezultatus. Šiuose strateginiuose dokumentuose turėtų būti apibrėžta integracijos sąvoka bei sėkmingos integracijos (arba integracijos rezultato) siekiamybė, kaip, pavyzdžiui, pilietybės įgijimas.

Būtina sukurti migrantų integracijos infrastruktūrą, kuri remtųsi jau esama integracijos vykdomų priemonių praktika (pavyzdžiui, įtraukti ne tik nevyriausybinės organizacijas, bet taip pat valstybines institucijas).

Apibendrinant imigracijos tyrimų plėtrą Lietuvoje, imigracijos tyrimų kryptis tikslinga plėtoti skirtingomis perspektyvomis. Pagrindiniu uždaviniu turėtų tapti empirinės duomenų bazės ir teorinio migracijos tyrimų pagrindo kūrimas. Diskutuojant apie tyrimų metodus, pabrėžtinas kiekybinių tyrimų poreikis tiek analizuojant imigracijos struktūrą, tiek atskiras (skaitlingiausias) imigrantų grupes.

Tikslinga įgyvendinti (planuoti) tiek atskirų imigrantų grupių, tiek imigracijos struktūros pakartotinius tyrimus, nes dėl sparčiai besikeičiančių imigracijos srautų keičiasi imigracijos struktūra, integracijos problematika ir imigrantų poreikiai. Neatsižvelgiant į imigracijos tyrimų rezultatus, įgyvendinama politika tampa nelanksti, neatitinkanti nei imigrantų, nei tarptautinės migracijos procese dalyvaujančių valstybių poreikių.

Atsižvelgiant į griežtą TŠP imigracijos teisinį reglamentavimą tikslinga taikyti liberalesnes šeimos migracijos procesus reglamentuojančias taisykles, kurios ne tik užtikrintų universalias Žmogaus Teises susijungti su šeima (sutuoktiniu ar vaikais), bet taip pat didintų sėkmingo imigrantų verslumo Lietuvoje potencialą, skatintų darbo vietų

kūrimą ir užsienio investicijas. Tokiu būdu galima pasiekti papildomų rezultatų: iš vienos pusės, gerinti imigrantų ekonominę situaciją mažinant socialinės atskirties riziką ir prevenciškai žvelgiant į kitus integracijos proceso keliamus iššūkius; iš kitos pusės, keisti neigiamas visuomenės nuostatas traktuojant imigrantus tiek kaip ekonominius, tiek kaip socialinius bei kultūrinius išteklius. Šie papildomi rezultatai turėtų netiesiogiai gerinti TŠP integracijos potencialą ir sėkmingą įsiliejimą į visuomenę.

Atsižvelgiant į Lietuvoje vyraujančią imigracijos struktūrą, socialines ir demografines TŠP imigrantų charakteristikas, ekonominės veiklos ypatumus ir turimus socialinius išteklius, tikslinga taikyti vietines (angl. *local*) integracijos programas.

Pradedant formuoti nuoseklią imigracijos politiką, nors ir fragmentiškai, politiniai prioritetai perkeliama į teisės aktus. Dabartinis vienas svarbiausių imigracijos politikos prioritetų – aukštos kvalifikacijos darbo imigracija, todėl norint įgyvendinti šį prioritetą praktikoje būtina ne tik liberalizuoti atvykimo taisykles, tačiau ir kurti imigrantų pritraukimo programas.

Būtina liberalizuoti natūralizacijos proceso teisinį reguliavimą, ypač šeimoms susijungimo atveju, arba suteikti migrantams pasiruošimą natūralizacijos procesui (kalbos ir Konstitucijos pagrindų kursai).

Atsižvelgiant į teisinį pilietybės suteikimo vaikams reguliavimą, būtina įtraukti natūralizaciją socializacijos pagrindu, t.y. vaikams, užaugusiems nepiliečių šeimose Lietuvoje, pilietybės įgijimas turi būti liberalesnis.

3. Visuomenės nuostatų monitoringas: išvados ir rekomendacijos

Remiantis Lietuvoje atliktų tyrimų rezultatais galima teigti, kad vreauja tiek kultūrinio pobūdžio uždaramas, pasireiškiantis „kitaip atrodančių“ imigrantų atžvilgiu; tiek aiškus ekonominis aspektas, susijęs su daugumos ir imigrantų konkurencija dėl ekonominių ir kitokio pobūdžio išteklių.

Lietuvoje vyrauja labiau neigiamas nei teigiamas imigracijos (o kartu ir imigrantų) įvaizdis (nepaisant nedidelio užsieniečių skaičiaus, kuris šiuo metu neviršija 1 proc. nuo bendros populiacijos). Iš vienos pusės visuomenėje vyrauja nekintanti nuostatų hierarchija traktuojant skirtingas socialines grupes, tačiau iš kitos pusės visuomenė nėra gerai informuota apie imigrantų gyvenimą; galima teigti, kad apie tarptautiniame ir nacionaliniame lygmenyje vykstančius imigracijos procesus visuomenė taip pat žino nedaug.

Pastebėtinos labiau neigiamos nuostatos imigrantų iš „tolimomis“ ar „svetimomis“ laikomų šalių atžvilgiu. Visuomenė nepritaria teiginiui, kad Lietuvoje gyvenantys ar atvykstantys imigrantai praturtina šalies kultūrinį gyvenimą. Tai liudija, jog vienas esminių barjerų imigrantų integracijai – kultūrinio pobūdžio nuostatų barjeras.

Atlikus reprezentatyvios Lietuvos gyventojų nuomonės apklausos apie Lietuvoje gyvenančių ar į ją atvykstančių trečiųjų šalių piliečius duomenų analizę, galima daryti išvadas, kad palankiausiai Lietuvos gyventojai vertina trečiųjų šalių piliečius, atvykstančius iš Baltarusijos, Rusijos ir Ukrainos. Dauguma respondentų nepritaria ir išsako neigiamas nuostatas imigrantų iš Afrikos ir Artimųjų Rytų– Sirijos ir Libano, atžvilgiu.

Visuomenei trūksta informacijos apie Lietuvoje gyvenančius imigrantus. Visuomenės informavimo priemonės – bene svarbiausia ir labiausiai paplitusi visuomenės kontaktų su imigrantais forma. Požiūriui imigrantų atžvilgiu didesnės reikšmės iki šiol turėjo ne socialiniai ryšiai (tiesioginiai kontaktai ir patirtys), bet žiniasklaidos teikiama

informacija ir viešajame diskurse vyraujančios nuostatos.

Didžioji dalis respondentų įvardino, kad jiems nėra tekę girdėti, matyti ar tiesiogiai bendrauti su viena ar kita imigrantų iš trečiųjų šalių grupe. Daugiausia informacijos ir patirties apie įvairias imigrantų grupes gyventojai gauna iš žiniasklaidos priemonių – TV, radijo, spaudos ir interneto. Labiausiai iš šių priemonių gyventojams yra pažįstami imigrantai šalyje turintys savo verslą bei nelegaliai į Lietuvą atvykę trečiųjų šalių piliečiai. Tik labai nedidelė respondentų dalis įvardino pažįstantys vienai ar kitai grupei priklausančius imigrantus asmeniškai. Daugiausiai tai imigrantai, dirbantys žemos kvalifikacijos darbą bei imigrantai, atvykę į šalį šeimos susijungimo pagrindu.

Pastebima, kad apklausoje dalyvavę Lietuvos gyventojai yra labiau linkę įsivaizduoti neigiamą į Lietuvą atvykusių imigrantų įtaką visuomenei ir valstybei.

Vyraujanti gyventojų nuomonė atskleidžia tam tikrą nerimą dėl galimų socialinių neramumų ar potencialių grėsmių, kurias lemia imigrantų buvimas Lietuvoje, todėl nenuostabu, kad visuomenė pasisako už santykinai griežtą valstybės nuostatą atvykstančiųjų užsieniečių atžvilgiu; dauguma Lietuvos gyventojų yra linkę palaikyti atvykstančių užsieniečių kontrolę, ribojant jų skaičių ir išduodant leidimus tik esant laisvoms darbo vietoms.

Kaip ir ankstesniais metais įgyvendintų apklausų, taip ir 2013 metų tyrimo rezultatai rodo, kad didžioji dalis gyventojų linkę manyti, kad dauguma į Lietuvą atvykstančių ir čia gyvenančių imigrantų yra išlaikomi Lietuvos mokesčių mokėtojų ir gali sukelti socialinius neramumus, taip pat apie pusė respondentų nesutiko su teiginiu, kad imigrantai praturtina šalies kultūrinį gyvenimą. Vis tik pastebima ir teigiamų pokyčių. 2013 metų apklausos metu, kitaip nei 2010–2012 metais, beveik pusė respondentų, pritarė, kad valstybė turėtų skirti daugiau dėmesio imigrantų integracijai, taip pat daugiau nei dešimtadaliu išaugo manančių, kad imigrantai yra naudingi Lietuvos ekonomikai, skaičius.

Tyrimo rezultatai rodo, kad respondentai pritaria visiems apklausos metu išvardintiems

sunkumams, su kuriais galimai susiduria imigrantai. Daugiausia manančių, kad ypatingi sunkumai kyla dėl lietuvių kalbos nemokėjimo, problemų susirasti darbą, taip pat vaikų švietimo srityje. Lyginant su praėjusių metų apklausa, pastebima, kad padaugėjo manančių, kad su sunkumais imigrantai susiduria dėl patiriamo smurto, neigiamos visuomenės nuomonės bei problemų išsiniuomoti būstą.

Vaikų švietimo ir lietuvių kalbos kursų organizavimas taip pat buvo daugiausiai respondentų pritarimo sulaukusios integracijos priemonės, kurios būtų taikomos Lietuvoje gyvenantiems ir į šalį atvykstantiems imigrantams. Lyginant su 2012 metais vykusia apklausa, 2013 metais daugiau respondentų buvo linkę pritarti dėl vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir imigrantams, gaunant sveikatos priežiūros paslaugas, užtikrinimo bei pagalbos tvarkant dokumentus (leidimus gyventi, prašymus dėl pašalpų gavimo, pan.). 2013 metais, kaip ir ankstesnių apklausų metu, daugiausiai abejonių Lietuvos gyventojams sukėlė socialinio būsto imigrantams suteikimas. Šiai integracijos priemonei, taip pat kaip ir priemonei dėl vienodų teisių Lietuvos piliečiams ir imigrantams, gaunant socialinę paramą, užtikrinimo, nepritarė daugiau nei pusė dalyvavusių apklausoje.

Kaip ir ankstesnių apklausų metu, 2013 metais respondentų buvo klausama, kokius politinius sprendimus turėtų priimti LR Vyriausybė dėl į Lietuvą atvykstančių imigrantų iš mažiau išsivysčiusių šalių. Dauguma apklaustųjų pasisakė už griežtą, imigraciją ribojančią, politiką. Daugiau nei septyniasdešimt procentų respondentų pritarė, kad į šalį būtų leidžiama atvažiuoti žmonėms tik tuo atveju, jei jiems yra darbo, o du trečdaliai pasisakė už griežtai ribojamą, atvažiuojančių dirbti imigrantų, skaičių. Teiginiui, kad būtų leidžiama atvažiuoti visiems žmonėms, kurie nori dirbti Lietuvoje, pritarė trečdalis apklausoje dalyvavusių Lietuvos gyventojų.

4. Žiniasklaidos monitoringas: išvados ir rekomendacijos

Išanalizavus Lietuvos spaudos straipsnius apie TŠP 2013 metais matomas dvejopas kontekstas – vieni kalba apskritai apie imigraciją iš TŠ į ES šalis, o kiti – apie TŠP imigraciją Lietuvos kontekste.

Imigracijos iš trečiųjų šalių į Europos Sąjungą problematikos straipsnių temos susijusios su migracija vykstančia ne ES valstybių viduje, o imigracijos iš TŠ į ES valstybes, situacija pasaulyje. Šiame kontekste daugiausia kalbama apie pabėgėlius (ypatingai iš Sirijos) ir jų situaciją. Daug dėmesio susilaukia tokie įvykiai kaip pabėgėlių tragedija Lampedūzos saloje. Daug rašoma apie neigiamas ne tik visuomenės, bet ir įvairių šalių politikų nuostatas imigrantams, vykdomą antiimigracinę politiką, kalbama ir apie senstančią Europos visuomenę ir imigraciją (ypatingai iš TŠ), kaip būdą išspręsti demografines problemas. Kita vyraujanti problematika, pateikianti TŠP migracijos į Lietuvą kontekstą, tai – *TŠP imigracija į Lietuvą* kalba apie įvairių TŠ piliečius, straipsniuose neretai vadinamus „trečiojo pasaulio šalių“ piliečiais, „atvykėliais“, „nekviestais svečiais“, „kitataučiais“, „užsieniečiais“. Dar viena aptinkama problematika ir įvairi ją sudaranti tematika – *TŠP imigracijos į ES ir į Lietuvą tendencijos* sietina su nelegaliais imigrantais ir pabėgėliais. Šie straipsniai daugiausia apima tematiką apie *TŠP neteisėtą sienos kirtimą*, daugiausia spaudoje vaizduojanti Gruzijos piliečius nelegaliai kertančius sieną, vadinant juos „atėjūnais“ bei „nekviestais svečiais“.

Dar viena gausi straipsniais ir suaktualinta Lietuvos kontekste tema – *TŠP Lietuvos darbo rinkoje*. Straipsniuose išsivysto ir diskusija, kurioje pateikiami argumentai ir „už“ ir „prieš“ TŠP imigraciją. Kita grupė straipsnių priskirtini tematikai apie *TŠP fiktyvių įmonių steigimą arba įsigijimą Lietuvoje*. Šiose straipsniuose kalbama apie Lietuvos piliečių neteisėtą verslą, parduodant fiktyvias įmones TŠP ir tokiu būdu suteikiant jiems galimybę deklaruoti gyvenamąją vietą Lietuvoje, o tuo pačiu gauti laikiną leidimą gyventi Lietuvoje bei galimybę keliauti po visą Šengeno zoną. Mažiau straipsnių sulaukia tokios temos, kaip *Politinio prieglobsčio ir pabėgėlio statuso prašytojai TŠP*

Lietuvoje, Imigrantų iš TŠ, gyvenančių Lietuvoje, istorijos, TŠP nelegali/nusikalstama veikla Lietuvoje bei pavieniai straipsniai rašantys įvairia tematika liečiančia imigrantus, nelegalius imigrantus, pabėgėlius ir imigrantus iš trečiųjų šalių.

Atsižvelgiant į straipsnių problematiką, kontekstą ir tematiką galima teigti, kad daugiausia spaudoje Lietuvos (ir ne tik) kontekste TŠP siejami su nelegalumu, nelegalia migracija, neteisėtu sienos kirtimu, pabėgėlio statuso prašymu, nelegaliais būdais užsitikrinant buvimą Lietuvoje (tuo pačiu ir ES šalyse). Kita gausesnė straipsniais tematika aptaria TŠP galimybes dirbti Lietuvoje.

Atsižvelgiant į straipsnių apie TŠP tematiką, galima teigti, kad ji nėra labai gausi visame straipsnių apie imigraciją ir emigraciją pateikiamų Lietuvos spaudoje, kontekste. Tematika yra ganai įvairi, nėra sąlyginai nusistovėjusių (išskyrus minėtas) temų, bei TŠP vaizdavimo schemų, tai iš dalies gali būti sąlygota ir nedideliu imigrantų iš TŠ Lietuvoje skaičiumi.

Kita vertus, galima teigti, kad visgi vyrauja neigiamas TŠP vaizdinys Lietuvos spaudoje 2013 metais, siejamas su neteisėtu sienos kirtimu, neteisėtu buvimu Lietuvoje, o taip pat gana intensyviai aptarinėjama TŠP darbo rinkoje tema gali sukurti TŠP, kaip galimai užimsiančių Lietuvos piliečių darbo vietas, įvaizdį. Kita vertus, pateikiama diskusija ir įvairūs argumentai, parodantys ir teigiamas ir neigiamas TŠP darbo rinkoje pasekmes, o taip pat ir mokslininkų teiginiai, pagrįsti statistika ir tyrimais, neigiant TŠP darbuotojų Lietuvos darbo rinkoje gausą.

Išanalizavus šiai tematikai *TŠP Lietuvos darbo rinkoje* priskirtus straipsnius aptinkami šie pasikartojantys topai ir su jais siejamos asociacijos: kultūra, persikėlimas, pavojus, finansai, kriminalizacija, išnaudojimas, charakteris, nuostolis ir ligos. Daugiausia pasirinktoje tirti Lietuvos spaudoje apie TŠP vartojami kultūros, perkėlimo, pavojaus arba grėsmės, finansų ir išnaudojimo topai. Tokiu būdu, galima teigti, kad vaizduojami Lietuvos spaudoje TŠP siejami su skirtingomis kultūrinėmis normomis ir vertybėmis ir su nepajėgumu asimiliuotis, išsakoma nuomonė, kad imigrantai ims viršyti skaičiumi Lietuvos piliečius, kad ši grupė pavojinga, jos buvimą šalyje išlaidas apmoka Lietuvos

piliečiai, taip pat jie naudojami socialinio aprūpinimo sistema, skirta Lietuvos piliečiams ir ši grupė įvardijama kaip nusikaltėliai. Retai, bet kalbama ir apie nuostolius, sukeltus TŠP, infekcinių ligų platinimą ir nepageidaujamas TŠP charakteristikas.

Kalbant apie straipsnių šaltinius – jie išimtinai remiasi valstybinių institucijų atstovų nuomonėmis, dažniausiai institucijų atsakingų už valstybės sienų apsaugą, vidaus reikalus, migraciją, užsieniečių apgyvendinimą, užimtumą, įvairių grėsmių valstybei sulaikymą, užsienio politiką. Taip pat transliuojamos verslo atstovų, politikų pozicijos. Beveik necituojamos įvairios nevyriausybinės organizacijos, suteikiančios pagalbą imigrantams, patys imigrantai (TŠP), retai, bet ištransliuojami ir mokslininkų pasisakymai.

Straipsniuose apie TŠP daugiausia vartojamas „galimas“, „tikėtinas“ ir galiausiai „įsitikinęs“ episteminio modalumo lygmuo, kurie nurodo žemą, vidutinę ir aukštą kalbančiojo kompetenciją.

Kalbiniu ir retoriniu lygmeniu migracija apibūdinama kaip gamtos bei visuomenės stichija, vartojant tekstuose tokius žodžius (žodžių junginius) kaip „antplūdis“, „plūstelės nekvalifikuotų užsieniečių banga“, „imigrantų plūstelėjimo banga“ ir karo metaforas: „musulmonai užkariauja be ginklų“, „brovėsi būrys nekviestų svečių“, „Lietuvos darbo rinką okupuoja kitataučiai“, „užsieniečių įsiveržimas“, „nelegalių imigrantų brovimosi į Lietuvą sezonas“.

* * *

Atsižvelgiant į pateiktas tyrimo išvadas, žiniasklaidos priemonėms siūlytina platesnė diskusija migracijos (ypač TŠP migracijos) tematika, pateikiant šio reiškimo poveikio visuomenei gilesnę analizę ir konkrečius pavyzdžius, išlaikant tiek teigiamų, tiek neigiamų žinių pusiausvyrą.

Tokiu būdu, žurnalistams, rašantiems migracijos tema, rekomenduotina:

- Pateikti įvairesnių argumentų, pasisakančių „už“ ir „prieš“ TŠP migraciją;

- Atsisakyti spaudoje būdingų imigracijos proceso aprašymui topų, sietinų su tipiškais ydingomis plačiai vartojamomis asociacijomis;
- Nebekriminalizuoti TŠP grupės, dažniausiai TŠP siejant su nelegaliu sienos kirtimu ir nelegaliu buvimu šalyje;
- Siūlytina nebekonstruoti žinių susijusių su TŠP sensacingumo ir grėsmės principu (ypač straipsnių antraštėse ir paantraštėse);
- Nebevaizduoti imigracijos, vien tik kaip žalingo mūsų visuomenei, reiškinių.

Atsižvelgiant į dažniausiai vartojamus straipsniuose TŠP tema šaltinius, rekomenduojama:

- Atspindėti ne tik oficialiąją valstybės institucijų ir politikos formuotojų, bet ir pačio TŠP, nuomonę, argumentus. Papasakoti TŠP gyvenimo istorijas, supažindinti skaitytojus su TŠP kultūra, papročiais;
- Rašyti daugiau straipsnių iš užsieniečių sulaikymo ir gyvenimo centrų, įstaigų, padedančių imigrantams integruotis;

Stokojama įvairių organizacijų (taip pat ir nevyriausybių) atstovų susiduriančių su TŠP, imigracijos ekspertų pasisakymų spaudoje, išsakomų argumentų apie pagrindinius TŠP lūkesčius, problemas atvykus į Lietuvą. Taigi, rekomenduojama ne tik žurnalistams, bet ir šių organizacijų atstovams pasitelkiant visuomenę informavimo priemones:

- Pristatyti, supažindinti su imigrantų, pabėgėlių „realiomis“, „nematomomis“ visuomenei problemomis, su kuriomis jie susiduria atvykę į Lietuvą (pavyzdžiui, daugiau rašyti apie imigrantus darbuotojus, jų darbo pobūdį, sąlygas, kadangi straipsnių apie juos beveik nėra, o apie TŠP darbo rinkoje kalbama daug, tačiau išsakant vien politikų, valstybės migracijos tarnybų atstovų bei verslininkų pozicijas).

Taip pat, pastebėta, kad atsakingiau pažeidžiamų visuomenės grupių (tokių, kaip etninės, religinės, imigrantų) temomis kalba, rašo patys šių grupių atstovai, taigi, rekomenduojama įvairių visuomenės informavimo priemonių redaktoriams:

- Pasitelkiant įvairias priemones (specialiąsias rubrikas, skiltis, konkursu, etc.) įtraukti pačių imigrantų grupių atstovų „balsą“, „nuomonę“, norimus iškelti „diskusinius klausimus“, „aktualijas“ į viešąjį imigracijos diskursą.

5. Teisinio TŠP statuso monitoringas: išvados ir rekomendacijos

Analizuojant Lietuvos Respublikos teisės aktus galima konstatuoti, kad yra vienas pagrindinis teisės aktas, reglamentuojantis užsieniečių teisinę padėtį Lietuvoje – tai įstatymas dėl Užsieniečių teisinės padėties. Šiame įstatyme detalios reglamentuojamos teisėto atvykimo ir gyvenimo Lietuvoje sąlygos, leidimų gyventi išdavimas bei prieglobsčio klausimai. Tačiau diskutuojant apie užsieniečių integraciją, UTPĮ tik konstatuoja, kad Lietuvos Respublika sudaro sąlygas užsieniečių integracijai (UTPĮ 107 straipsnis). Be to, nėra priimti teisės aktai, reglamentuojantys užsieniečių integraciją Lietuvoje.

Kiti nagrinėti teisės aktai, reglamentuojantys įvairias visuomeninio gyvenimo sritis, užsieniečių atžvilgiu reglamentuotos ribotai. Siekiant geresnės užsieniečių integracijos šalyje turi būti ne tik kuriamos įvairios programos, organizuojami kursai ir pan., bet ir siekama, kad užsieniečiai (jų teidsės) turėtų būti integruoti ir į valstybės teisinę sistemą. Tiek užsieniečiams, tiek su jais dirbantiems ar jiems teikiantiems paslaugas žmonėms turi būti aišku, kokios yra užsieniečių teisės, kokios paslaugos jiems gali ir turi būti teikiamos, kokie dokumentai reikalingi ir pan.

Pažymėtina, kad yra teigiamų poslinkių koreguojant teisės aktus ir gerinant sąlygas užsieniečiams (pvz. leidimų gyventi išdavimo termino sutrumpinimas; išimtis dėl pilietybės atsisakymo įrodymo). Taip pat svarbu, kad Lietuvos Respublikos Vyriausybė 2014 m. pradžioje patvirtino naujas Migracijos politikos gaires, kuriose, kaip vienas iš migracijos politikos tikslų nurodomas siekis sudaryti užsieniečiams sąlygas integruotis ir pirmą kartą išskirta užsieniečių integracijos sritis. Šioje srityje apibrėžiama, kad būtina Lietuvos teisės aktuose apibrėžti užsieniečių integracijos sąvoką bei paskirti atsakingą instituciją, kuri formuotų užsieniečių integracijos politiką. Šie teigiami pokyčiai rodo, jog užsieniečių integracijos klausimas tampa aktualus ir yra politinė valia jį spręsti.

Siekiant Migracijos politikos gairėse įtvirtinto tikslo – sudaryti užsieniečiams sąlygas integruotis Lietuvoje, pirmiausia turėtų būti aiškiai reglamentuota kokia institucija yra atsakinga už šią sritį;

Būtina ne tik kurti specialias integracijos programas, bet ir sukurti užsieniečiams integruotis palankią teisinę bazę;

Norint padėti užsieniečiams integruotis Lietuvos visuomenėje, reikia užsieniečių teises ir pareigas integruoti į egzistuojančią Lietuvos teisę tobulinant galiojančius teisės aktus, kurie reglamentuoja įvairias gyvenimo sritis;

Itin svarbu suvienodinti teisės aktuose vartojamus terminus (kaip pvz.: užsienietis; Europos Sąjungos pilietis, ilgalaikis Lietuvos gyventojas; ilgalaikis leidimas gyventi ir pan.);

Suvienodinus teisės aktuose naudojamus (ar ketinamus naudoti) terminus, juos reikia įtraukti į Lietuvos Respublikos terminų banką, kad tolesnis jų naudojimas ir aiškinimas nekeltų papildomų klausimų;

Aiškiau ir detaliau reglamentuoti, kokie dokumentai turi būti pateikiami prašant leidimo laikinai gyventi Lietuvoje pagrindžiant turimas lėšas pragyvenimui;

Inicijuoti reikalingas teisės aktų pataisas, kad asmenys, turintys leidimą laikinai gyventi Lietuvoje, galėtų savarankiškai draustis privalomuoju sveikatos draudimu ir būtų užtikrintos šių asmenų teisės naudotis sveikatos apsaugos sistema;

Pašalinti ar pakeisti užsieniečius diskriminuojančias teisės normas.

6. Migracijos ir migrantų integracijos samprata sociologiniais ir politologiniais aspektais: išvados ir rekomendacijos

Analizuojant Lietuvoje ir kitose ES valstybėse narėse įgyvendinamus imigracijos tyrimus, galima išvelgti kelis skirtumus. Pirma, Lietuvoje daugiausiai dėmesio skiriama atskiroms migrantų grupėms (pagal atvykimo priežastį, leidimo gyventi rūšį, kilmės šalį ir kt.), tuo tarpu ES tyrimai koncentruojasi į konkrečias integracijos problemas. Antra, natūralizacija ir visuomeninis/politinis migrantų dalyvavimas Lietuvoje yra mažai nagrinėta sritis, tuo tarpu ES migrantų politinis dalyvavimas yra vienas aktualiausių klausimų. Trečia, ES į migraciją ir migrantų integraciją bandoma žiūrėti globaliai, vertinant šiuos procesus unifikuotų rodiklių pagalba. Lietuvoje vertinimo ir analizės rodiklių sistemų kūrimui dėmesys skiriamas nėra; nors, 2009 m. buvo pasiūlyti integracijos rodikliai. Ketvirta, kitose ES valstybėse narėse veikia specializuoti migracijos tyrimų centrai; tuo tarpu Lietuvoje migracijos tyrimų sritis vis dar pasižymi fragmentacija.

Iš vienos pusės, atliktų Lietuvoje tyrimų duomenys atskleidžia probleminius TŠP gyvenimo aspektus; iš kitos pusės – pateikia naujus klausimus ir skatina detaliau pažvelgti į imigracijos ypatumus ir analizuoti, kokie veiksniai sąlygoja skirtingų TŠP grupių integracijos procesus: imigracijos strategijas, atstovavimo mechanizmus, socialinių ryšių pobūdį ir socialinio mobilumo galimybes. Lietuvoje šie klausimai yra menkai tyrinėti, todėl reikalauja kompleksinės imigracijos analizės, apimančios tiek imigracijos konteksto analizę, tiek kiekybinius ir kokybinius tyrimus, kas šio projekto rėmuose yra atliekama.

Šiuo metu sukurti bendrą ES integracijos politikos mechanizmą yra sudėtinga, nes valstybės narės naudoja skirtingus migranto apibrėžimus bei skirtingai apibūdina integracijos procesą. Be to, trūksta lyginamųjų duomenų, kurie leistų sudaryti bendrą vertinimo metodiką (Bijl R. V. 2008; Council of Europe, kt.), tačiau migracijos politiką analizuojančioje literatūroje nurodomi trys pagrindiniai migrantų integracijos politikos vertinimo būdai, kurie bando unifikuoti valstybių integracijos politikos vertinimą.

Pirmasis – tai įstatymų ir kitų dokumentų, reglamentuojančių integracijos procesus, apžvalga ir analizė. Šis būdas daugiau dėmesio skiria imigrantų teisėms ir galimybėms: t.y. lygios galimybės užimtumo, švietimo ir sveikatos priežiūros srityse, pilietybės suteikimo mechanizmai, šeimos susijungimo aplinkybės, taip pat antidiskriminacinės politikos priemonės. Vienas išsamiausių šio vertinimo pavyzdžių – 2007–2011 m. ES valstybėse narėse atliktas tyrimas „Migrantų integracijos politikos indeksas“ (Migrant Integration Policy Index, MIPEX38). Šis vertinimo būdas leidžia nustatyti, įvertinti ir palyginti pagrindines šalyse vyraujančias priemones, reikalingas integracijos procesui vyksti. Tačiau šis tyrimas nevertina politinių mechanizmų efektyvumo.

Kitas vertinimo būdas – rodiklių sistemos, matuojančios integracijos procesus, kūrimas. Europos Komisijos finansuotas projektas „Imigrantų integracijos rodikliai“ (Immigrants Integration Indicators, Bijl R. V. 2008 pagal Gil, Pérez, Bijl et al. 2007; Beresnevičiūtė ir Žibas 2012), priešingai negu anksčiau minėtasis, didžiausią dėmesį skiria imigrantams ir jų esamų pozicijų kaitai socialinėje erdvėje. Ši metodika siekia įvertinti politikos rezultatus. Integracijos politikos vertinimo metodikos apima platų integracijos procesams darančių veiksnių spektrą bei reikalauja imigracijos konteksto analizės.

Trečiasis būdas apima abi anksčiau minėtas integracijos politikos vertinimo prieigas ir atspindi jų sintezę. Šiuo atveju didžiausias dėmesys skiriamas imigrantų pozicijoms visuomenėje vertinant integracijos politikos efektyvumą (Bijl R. V. 2008 pagal Kulu Glasgow et al. 2007).

Integracijos (politikos) vertinimo priegų kūrimas ir taikymas Lietuvos atvejui susiduria su šiais probleminiais aspektais: 1) duomenų ir tyrimų trūkumų Lietuvoje; 2) trumpas analizuojamas laikotarpis iš teorinių perspektyvų; 3) dėl politikos prioritetų/ strategijų nebuvimo bei nenuoseklus politikos formavimo stokos sudėtinga vertinti migrantų integracijos (politikos) raidą bei efektyvumą.

Marko lygmenyje atlikus imigracijos teisinio reguliavimo analizę galima teigti, jog Lietuvoje formuojamą imigracijos politiką galima suskirstyti į tris etapus, kuriuos

nulėmė pasikeitęs teisinis reguliavimas: Pirmas etapas (1991 – 1997 m.) pasižymi itin griežtos teisinės bazės sukūrimu, prioritetą išskirtinai teikiant šeimos susijungimui, dėl politinių transformacijų susidariusių iššūkių sėkmingu išsprendimu; antrajam etapui (1998 – 2003 m.) būdingas nuoseklesnio ir visas sritis apimančio migracijos valdymo kūrimas bei įgyvendinimas, teisių atsižvelgiant į žmogaus teises plėtojimas; trečiuoju etapu (2004- 2013 m.) pagrindiniai pakeitimai susiję su prisijungimu prie ES, pradedama formuoti nuosekli imigracijos politika, nors ir fragmentiškai, politiniai prioritetai perkeliama į teisės aktus, naujas imigracijos politikos prioritetas – aukštos kvalifikacijos darbo imigracija.

Ši imigracijos politikos prioritetą patvirtina ir politinių partijų bei Vyriausybės programų analizė: imigracija išimtinai siejama su darbo rinka, tačiau pagrindiniu prioritetu išlieka vietinės darbo jėgos apsaugojimas ir apsaugos mechanizmų kūrimas (tokias kaip griežtas darbo imigracijos reglamentavimas ir kontrolė nacionaliniu lygmeniu). Nuo 2004 m. išskiriamas prioritetas aukštos kvalifikacijos ir apykaitinei migracijai (pastarasis prioritetas labiausiai pastebimas dešiniųjų ir centro partijų programose).

Pagrindiniai imigracijos politikos principai susiformavo nuo analizuojamo laikotarpio pradžios (reglamentuoti per teises nuostatas ir jų įgyvendinimą): 1) laikinos imigracijos prioritetas (pirmuoju etapu nėra galimybės įgyti leidimą nuolat gyventi nuolatinio gyvenimo pagrindu; antruoju ir trečiuoju etapais ši galimybė ribojama darbo imigrantams ir mokslo pagrindu atvykstantiems užsieniečiams (iki 2006 m.), griežtos LNG įgijimo sąlygos: kalbos ir Konstitucijos žinių testų pristatymas; šią nuostatą patvirtina išduotų ir pakeistų LLG ir LNG santykio analizė); 2) apykaitinė migracija (nėra teisinės galimybės tam tikroms imigrantų kategorijoms (darbo, iki 2006m. mokslo pagrindais) įgyti LNG); 3) selektyvi imigracijos politika (nors teisiškai neregamentuota, o politiškai deklaruota su pirmu migracijos politikos strateginiu dokumentu, migracinė elgsena ir kiti veiksniai nulėmė, jog didžioji dalis naujai atvykstančių ir nuolat gyvenančių užsieniečių bei įgyjančių LR pilietybę Lietuvoje yra iš Rusijos, Baltarusijos ir Ukrainos). Geografinio selektyvumo principas, nors ir susiformavęs pagal migracinę elgseną, buvo priimtinas tiek politikos, tiek visuomenės

kontekste; 4) griežta darbo imigracijos politika.

Migracijos politikos kūrimas ir įgyvendinimas Lietuvoje, kaip ir daugumoje posovietinių valstybių ilgą laikotarpį nebuvo politinės darbotvarkės prioritetas. Tai patvirtina Vyriausybių ir politinių partijų programų analizė. Migracijos politika per visą nepriklausomybės laikotarpį buvo orientuota į emigraciją. Tik po Lietuvos stojimo į ES, suintensyvėjus imigracijos srautams, politinių partijų ir Vyriausybių programose atsiranda fragmentiškos imigracijos politikos nuostatos. Šios nuostatos buvo sąlygotos migracijos srautų, tad galima teigti, kad iki šiol politika buvo formuojama ad hoc principu. Apskritai migracija siejama su vidaus politikos iššūkiais, pirmiausiai demografiniais ir socioekonominiais.

Formuodamos Vyriausybę valdančios partijos turi visus instrumentus programines nuostatas perkelti į Vyriausybės programą ir taip įgyvendinti savo tikslus. Šiuo atveju valstybė tarnauja kaip neutrali politinė arena politinėms partijoms (vidaus politikos modelis). Ši teorinė prieiga pasitvirtino išanalizavus politinių partijų ir Vyriausybių programas: migracijos politikos pasikeitimai (Lietuvos atveju ilgalaikės politikos formavimo pradžia) nulemti situacinių (migracijos tendencijų) ir ekonominių faktorių.

Politiinių partijų ideologinė takoskyra migracijos klausimais Lietuvoje nėra ryški. Antiimigracinių nuostatų partijų, kurios telktų elektoratą, Lietuvoje nėra, todėl formuojant politiką svarbiausiu veiksnium išlieka politinė valia siekiant migracijos politiką įtraukti į politinę dienotvarkę. Kaip parodė Lietuvoje vykdomos integracijos politikos analizė, užsieniečių integracija visą analizuojamą laikotarpį nebuvo tiek politinės dienotvarkės, tiek imigracijos politikos prioritetas. Dabartinė socialdemokratų koalicijos Vyriausybė migracijos politiką pradėjo formuoti priimdama Migracijos politikos gaires, kuriose pirmą kartą atsiranda atskiras poskyris, skirtas užsieniečių integracijai (integracija pažymima tarp imigracijos politikos prioritetų, paskiriama atsakingą institucija). Tolesnis integracijos politikos formavimas priklauso nuo strategijos ir/ar veiksmų plano ir integracijos infrastruktūros sukūrimo bei įgyvendinimo.

Lietuvoje identifikuojamas etnis pilietybės modelis, nes pilietybės instituto suvokimas yra stipriai etnizuotas bei dominuoja etninio nacionalizmo forma, tauta – kaip bendros

kilmės individų bendruomenė. Jus sanguinis yra dominuojantis pilietybės teikimo modelis, taikomas plačiausia savo forma (pilietybė pagal kilmę perduodama visais atvejais). Pilietybės politikos tikslinė grupė – etninės kilmės emigrantai (re-etnizuojanti pilietybės politika). Šie pilietybės politikos bruožai aptinkami ir laikinos imigracijos teisiniame reguliavime. Griežtas tiek imigracijos, tiek pilietybės politikos teisinis reguliavimas jokių etninių ryšių su šalimi neturinčių asmenų atžvilgiu ypatingai riboja šios grupės priėmimą į visuomenę bei jų integraciją.

Natūralizacija Lietuvoje traktuojama kaip galutinis integracijos etapas dėl itin griežtų natūralizacijos reikalavimų ir valstybės paramos nebuvimo (integracijos programų, paruošiamųjų kursų, pilietybės įgijimo skatinimo ir reklamavimo kampanijų). Jei pilietybę traktuoti kaip pagrindinį integracijos indikatorius, Lietuvoje tai rodo aiškiai ribojančią integracijos politiką ir praktiką. Taip pat griežtas pilietybės įgijimo natūralizacijos tvarka sąlygas apibrėžianti pilietybės politika subordinuota imigracijos politikai, kuria siekiama išvengti etnonacionališkai nepageidaujamo imigrantų kūrimosi nuolatiniam gyvenimui.

Šias imigracijos ir pilietybės sąsajas (siekis riboti imigraciją griežtinant imigracijos ir natūralizacijos politiką patvirtina): 1) maži imigracijos mastai ir natūralizuotų imigrantų skaičiaus mažėjimas (veda prie išvados jog natūralizacijos procesas sunkėja); 2) tikslinei imigracijos politikos grupei lengvesnis pilietybės įgijimas natūralizacijos tvarka (pirmuoju etapu – natūralizacija sutuoktiniui itin liberali, tačiau antruoju etapu stipriai griežtinama (šeimos imigracijos prioritetą pamažu keičiamas); dabartinei imigracijos politikos tikslinei grupei – aukštos kvalifikacijos imigrantams – lengvesnis nuolatinio gyventojų statuso įgijimas); 3) galimas pilietybės atėmimas asmenims, ją įgijusiems ne gimimu.

Integracijos politikos (priemonių) ir infrastruktūros nebuvimas Lietuvoje atitinkamai atsispindi ir migrantų integracijos priemonių vertime. 2011 m. pristatytoje MIPEX III studijoje (Huddleston et al. 2011), Lietuva iš 31 šalių užėmė 27-ą vietą. Lyginant su 2007 m. studija (Niessen et al. 2007), Lietuvoje vykdoma integracijos politika nukrito keliais laipteliais žemiau.

Kuriamoms rodiklių sistemoms būtinas nuoseklus politikos procesų stebėjimas ir vertinimas bei sintezė su empiriniais tyrimais. Iki šiol Lietuvoje stokojant sistemingu mokslinių tyrimų rodiklių sistemos sukūrimo galimybės buvo ribotos. Imigrantų pozicijos priimančioje visuomenėje pirmiausiai yra apspręstos teisinio reguliavimo ribojimų ar suteikiamų galimybių. Atlikta Lietuvos imigracijos teisinio reguliavimo analizė įgalina platesniame kontekste vertinti politikos rezultatus ir paaiškinti tokių rezultatų priežastis bei kuriant integracijos politikos vertinimo rodiklius įtraukti makro lygmenyje veikiančius struktūrinius migrantų integracijai darančius įtaką veiksnius.

Lietuvos atveju makro lygmens struktūrinių veiksnių įtakos migrantų integracijos procese įtraukimas siekiant sukurti integracijos politikos vertinimo metodus svarbus dar ir todėl, jog Lietuvoje stokojant apibrėžtos ir įgyvendinamos ilgalaikės migracijos politikos, politinės nuostatos įtakotos migracijos procesų ir srautų: esant mažiems imigracijos mastams imigracijos politika nėra politinės dienotvarkės sritis, augant imigracijos srautams palaipsniui pradedamas imigracijos politikos formavimas. Atitinkamai darbo imigracijos teisinis reguliavimas buvo keičiamas atsižvelgiant į politikos prioritetų nuostatas (vienareikšmiškai dominavęs šeimos imigracijos principas keičiamas aukštos kvalifikacijos darbo imigracija). Kartu su šių teisinių nuostatų kaita plečiamas ar siaurinamas imigrantų priėjimas prie socialinės apsaugos sistemos, ilgalaikio gyventojų teisinio statuso ir pilietybės įgijimas.

Esant dabartinėms imigracijos tendencijoms galima prognozuoti, kad imigracijos klausimai politinių partijų programose taps svarbesni. Kadangi imigracijos ir migrantų integracijos politika tik pradedama formuoti, o tarp politinių partijų nėra ryškios takoskyros šių klausimų atžvilgiu, tikėtinas pradėtos imigracijos ir integracijos politikos tęstinumas Vyriausybės programose, nepriklausomai nuo valdančios politinės partijos. Tad sekančios Vyriausybės tikslas imigracijos politikos srityje turėtų būtų imigracijos ir migrantų integracijos politikos tęstinumas, siekiant sustiprinti politikos įgyvendinimo infrastruktūrą.

Apibendrinant projekto „Trečiųjų šalių piliečių integracijos trajektorijos ir vertinimo mechanizmai“ turinį galima teigti, kad plėtojant 2009 m. įgyvendinamo projekto „Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijos politikos vertinimo principai ir rodikliai“ ir kitų tyrimų kryptis, metodologijas ir veiklas, šiuo projektu, pagrindiniu informacijos rinkimo būdu pasirenkant kokybinius ir kiekybinius tyrimus, siekiama susisteminti duomenis apie TŠP (jų organizacijų) integracijos eigą, turinį ir procesus, akcentuojant TŠP socialinės organizacijos ir atstovavimo aspektus, jų raida ir institucine sandarą. Kokybiniai ir kiekybiniai tyrimai kompleksiskai papildo kiekybiniais metodais 2009 m. ir vėliau (kitų tyrimų perspektyvoje) surinką informaciją ir leidžia pateikti išsamią tyrimų duomenų interpretaciją. Tokiu būdu projektas „Trečiųjų šalių piliečių integracijos trajektorijos ir vertinimo mechanizmai“ ne tik tęsia 2009 m. įgyvendinto projekto „Lietuvoje gyvenančių trečiųjų šalių piliečių integracijos politikos vertinimo principai ir rodikliai“ ir kitų tyrimų migrantų integracijos srityje veiklas, bet taip pat jas sistemingai pildo (įtraukiant trijų lygmenų – makro, mezo ir mikro – analizę).